

ՊԼՏԳԵԼՄԵԿԱՐՆԵՐԻ ՀՈՒՇԵՐԻՅ ԵՎ ՏՊԵՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՅ

ԴԵՂԻ ՀԱՅՐԵՆԻԲ

Մենք Գալիֆորնիո պատգամավորները էջմիածին պալու և Հայրենիքը տեսնելու բուն ցանկութեամբ մտանք Սովետական ինքնավար մը 29 մայիսի 1945 թ.:

Առավոտ ժամը 2-ին ինքնավարը սկսավ վեր բարձրանալ: Ճամբորդներս՝ երեք ենք միայն, երեք Հայ, իսկ օդանավի պաշտոնյաները՝ ութը, երեքը ամերիկացի և Հինգը ռուս, հրամանատար Ռուչկոյի գլխավորութեամբ:

Հիացումի մատնիված ենք ոչ միայն անոր համար, որ կտուրանք երկնքին, կարծես եղիայի նման հրեղեն կառք, այլ կը հիանանք անով, որ օդանավը միայն մեր տրամադրութեան տակ զրկած է և առանց վճարումի:

Արդարեւ, դարձանալի աշխարհ մըն է, որ կտրեցինք օդեն, և այս տասը օր: Տեսանք հեղափոխական ֆերեր, ամպամերձ անտառներ, դաշտաբայել հովիտներ, ծաղկալեռ տարեր և արևոտ երկինք: Սիպիրիան մեր մեջ որպէս հին աքաղաղալի տոսկում միայն զբոսներ էր և այս հին օրերում էր, իսկ հիմա կարծես մեր Գալիֆորնիո Սեն Վոքի հովիտը լինելն էր և կամ Սիւրա Նիվատա լեռներէ վեր: Զե՞ որ դարուն է այսօր և ան ալ Սովետական դարուն:

Հիացում պատճառեց մեզ նաեւ բարեկիրթ վերաբերմունքը օդանավորդներուն. կարծես հինավուրց բարեկամներ լինելն էր կամ հարազատ եղբայրներ:

Չուեցինք Ալասկայէն Սիպիրիա, Ունց, Սերմէան, Նադուխթ, Նիլո-Ինդիո, Գրադ-նոյսք, Օմսք, Կադան, Մոսկվա և Թբիլիսի: Ուր որ իջեանցանք, նույն ջերմիկ վերաբերմունքը դտանք մեզ հյուրասիրողներու մոտ: Ամենուրեք հարգանք, առատ ճաշ, հանգստավետ անկողին, ամեն բան պատրաստ էր մեզ համար:

Ամենավտերիկ կայաններու մեջ անգամ մեզ զիմապորդներ ունեցանք, որոնց մեջ կար անլիլիսիոս մեկը, օրիորդ մը Սովետ համալսարաններէ շրջանավարտ: Նորատիպ առաքելուհիներ, լուսավորիչներ աղջերու եղբայրութեան:

Այո, երեկի ցրտաշունչ Սիպիրը դարձեր

է եղբայրութեան վառարան, իրարամերձեղեր եղբայրացիք և սիրո հոգով շաղկապներ են իրարու հետ: Շիտակն ասած, մենք ալ կերպով մը նույնացանք նրանց հետ, ալլես, երբեք չփորձեցանք հարցնել, թե ո՞ւր կըտնվինք կամ մեզ հյուրնկալողները ի՞նչ ցեղի կապտականին, կարծես ամենքն ալ Հայեր լինեին:

Անգամ մը մեզ զիմապորդ օրիորդին հարցուցի. «Օրիորդ, այս քաղաքը քու ծննդավայրդ է»:

— Ոչ, — պատասխանեց, — իմ ծննդավայրս Քիեւն է, բայց սա ալ իմ երկիրն է, է՞ն որ այս երկրի երիտասարդներն ալ հերոսաբար կռիւցան և իրենց կյանքի գրնով պաշտպանեցին իմ Քիեւը...»: Եթե կրօնական մը չլինելի և եթե վաթսուս տարու մի մարդ չլինելի, թույլատրվեր ինձ, ես ճակատը կհամբուրեի ալ օրիորդին:

Քենթըրպրի ախաղ երեցին «Սովետ Իշխանութեան» անուն գիրքը կարդացի էի: Որուն հետեւելով հարցուցի օրիորդի մը «Թե արդարեւ այժմ կմշակվին Սիպիրիո մեջ հացահատիկներ, որոնց արմատը չփչանար և երեք տարի պարբերաբար ցորեն կարտադրեր: Թե արդարեւ օդեն պարարտութեան կտառցվի՞ր բոլորու համար: Թե արդարեւ դունավոր բամբակներ կարտադրե՞ն Սովետ հողը»:

— Այո, ըսավ օրիորդը, Սովետ միտքը կփորձե և կհաջողի բնութեան ուժերը սանձել:

Չարմանքով հետեցանք նաեւ այն երկվույթին, որ մեր ճամբորդութեան օրերին մեկը տեղեւ ըման քառասունութը ժամ, առանց գիշերի, առանց խափարի: Մեր մոտ ամենն են երկար ցորենին անդամ ժամը ինն իրիբջանար խափարով, մինչդեռ հոս ժամը 12-ին դեռ արեւ մարք է՞ր մտած, մեկին երկուք վերջալուսը համարուեցաւ արշալույսին հետ և դարձաւ նոր օր, նոր արեւ: Եվ սա դարձանային եղանակի բնական մի երեւոյթ էր, սակայն մենք համոզվեցանք, որ Սովետ դուսներն են անկեղծ և լույսն ու արեւը անմար...:

Սովետ Հանրապետութեանց մեկուն մայ-

բաքաղաքն ենք. առաջնորդակցանք մի փարկ: Հոն մշտադալար ծառերու շուքին շարված են Սովետ հերոսներու մեծադիր պատկերները: Հոն են Ստալին, Մոլոտով, Կոնև և ուրիշներ, հոն է նաև հայազգի Միկոյան: Ո՛րքան հպարտ էինք, որ հայն ալ ազատ ազգերու կարգին իր պատվալուր տեղն է դրափած, և աս Սովետ Միության եղբայրութեան շնորհիվ:

Երկու օր մնացինք Մոսկվա, հրաշքներու նոր քաղաքը: Ձէինք Կլետանար դիտելի Գորկիի ու Հոկտեմբերյան պողոտան: Նեւընտըն ու Մոսկվա օթերները, Հաղթական աշտարակներու երկնաշող աստղերն ու Կարմիր հրապարակը: Ոտքով շրտ անդամ շրջեցինք Կրեմլի շուրջ, Լենինի դամբարանի մոտեն, շունչ առինք Հոկտեմբերյան պարտեզի ծառերուն տակ, ուր հին օրերու ճահճուտին մեջ ժամանակավ մտղուկներ միայն կվխտային, այժմ անիկա բուրաստանի է վերածված:

Մտանք կլինու և մեթրո. ամեն կողմ հիացում: «Մեր այս մեթրոն (դետնուդին), ըստ անդիտարտու օրիորդ մը, մեր մայրաքաղաքի բնակչութեան փոխարարն եղաւ: Թշնամի ռումբերու տարափին տակ հոս է, որ ասպակլինացան քաղաքի մանուկներն ու անկարները և աղաչով դղացին միտնդներն»: «Այս դետնուդին, շարունակեց օրիորդը, սուրբ է մեղի համար նաև անոր համար, որ պատերազմի երկունքին մեջ դայն կառուցինք մեր արշան գնով»: Որեւէ երկիր, Կիտրէինք, չկրնար ռումբերու տակ այսքան հոյակապ կառուցվածք կերտել, ուրիշ երկիր մը նմանօրինակ պարագաներու տակ թերեւ խուճապի մատնվիր: Փա՛ռք մեր մտքի և բաղուկի հերոսներուն:

Հոն այցելեցինք Կուլտուրայի փարկը, ընդարձակ տարածութեամբ դետին մը, ուր լեռնաման դեղված են հիթլերի բանակին դրափած ռազմամթերքներ, թնդանոթներ, հրանոթներ, դանազան ձեւի և դանազան մեծութեամբ, ռումբեր՝ մեծ ու պղտիկ, թենքեր՝ աշարկու կազմով, դանազան ձեւի սովետականներ, դարմանահրաշ զործիքներ՝ դաժան ու մահապիտու, լրդացած մետաղներ՝ ամեն աստիճանի հասուկ: Պաշտանք Սովետ զորութեան, որ աշխարհը փրկեց այդ սոսկատեսիլ մահվան երախնի:

Հրավիրվեցանք ՍՍՍՄ կառավարութեան Կրոնից Խորհրդի սենյակը: Խորհրդի Նախագահ Պոլյանսկին այդ օր Երեւան մեկնեց էր: Մեզ ընդունեց փոխ-նախագահը: Մեզ

հանդես տուց տվալ սիրալիր վերաբերմունք: Հետաքրքրվեցաւ Ամերիկահայ եկեղեցական խնդիրներով, ապա սեղանի մը շուրջ բարեմաղթութիւններ ըրինք Սովետ Միութեան հաղթանակի և Ժողովուրդներու բարօրութեան, եկեղեցիներու պայծառացման ուղղալ:

Սիրելի եղաւ մեզ այցելել նաև Հայ կուլտուրայի Տունը, հին Լազարյան շէնքին մեջ: Այս նվիրական հաստատութիւնը, որ ժամանակին մեծ ծառայութիւն մատուցած էր Հայ մտքին, այժմ դարձաւ Հայ մտավորականներու ձեռքին մեջ կհանդիսանա լուսո փառարան մը:

Թրիլիսին մեջ հիշատակութեան արժանի բան մը պատահեցաւ: Ինքնաշարժով Ռուբեն Տիգրանյանի եղբոր տունը փնտնելու ատեն դրամապանակա կորցուցած եմ: Մեծ մտահոգութիւն մըն էր ինձ համար, որովհետեւ ոչ միայն լման դանձա կորցուցեր էի, այլև անձնադիրս, որով ինձի համար այդու Ամերիկա վերադառնալու հույս մեջ կտարուրերի, երբ ինքնաշարժի վաճառքը ներս մտաւ և ըստով. «Պարոն, կարծեմ այս դրամապանակը Ձերը ըլլալու է, խնդրեմ նայեցեք մեջնէն բան մը պակաս չըլլա...»: Ըսեք խնդրեմ, ինչի՞ վերադրել այս ուղղամտութիւնը:

Եվ այս բոլորեն վերջ մեր մեջ մեր ուրտերը կրծող բաղձանք մը կար: Հայաստան աշխարհը կուղեինք տեսնել, հայրենի հողը կուղեինք համբուրել: Պաշենլ, համբուրել հայրենի հողը, ուխտն էր այս մեր նվիրական, ուխտը ոչ միայն մեր բանտի, հալածանքի և արցունքի օրերուն, այլև ուխտը այն անմուրաղ հողիներուն, որ միխլոններով ցանեցինք անապատի սպառնալու մեջ անհաց և անշիրիմ, Տեր Զորին—Մասն, Եփրատեն—Կարմիր ծով...:

Անմուրաղ հողինի՛ր, ողջուն ձեզ, դուք մեռած է՛ք, Հայաստան ողջ է: Եվ դուք պանդուխտ, փառանդի հայեր, ցնծացե՛ք մեզի հետ, տեսե՛ք, ամսեր փառատեր են, տեսե՛ք Ալեկիա Մասիսը կշառագունի...:

Մայր Արաքսը իր արցունքը թափեց Մայր Վուրայի մեջ: Ողջուն, հայեր, ողջուն ձեզ, Մայր Հայաստան դրկարաց, հալատացե՛ք, պիտի ընդունի ձեզ:

Կ. Բահ. ԳԱԼՅԱՅԱՆ
(Գալիֆորնիա պատգամաւոր և Նոքմի հովիւ)